

## ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Γιώργος Καμίνης, Συνήγορος του Πολίτη  
Χρύσα Χατζή, Βοηθός Συνήγορος  
Κοζάνη, 3.09.2008

Σας ευχαριστώ για την πρόσκληση. Η συνταγματικά κατοχυρωμένη ανεξάρτητη Αρχή που έχω την τιμή να εκπροσωπώ, βρίσκεται σε έναν συνεχή διάλογο με την τοπική αυτοδιοίκηση και πολύ συχνά οι προτάσεις που απευθύνω στην πολιτική ηγεσία της διοίκησης και στη Βουλή των Ελλήνων είναι και δικές σας προτάσεις. Είμαστε όλοι δέκτες της αγωνίας της τοπικής κοινωνίας να κατανοήσει τις αλλαγές και να συμμετάσχει στην επόμενη μέρα του ενεργειακού προτύπου παραγωγής, ενώ οι σχετικές αποφάσεις λαμβάνονται όχι απλώς σε κεντρικό αλλά πρωτίστως σε υπερκρατικό επίπεδο.

Ο συμπλεκτικός σύνδεσμος στον τίτλο της εισήγησης, *«Παραγωγή ενέργειας και προστασία του περιβάλλοντος»* δεν είναι τυχαίος. Για τη σύγχρονη ελληνική έννομη τάξη δεν τίθεται καν δίλημμα μεταξύ ανάπτυξης πηγών ενέργειας και την προστασία του περιβάλλοντος. Όχι μόνον διότι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας βρίσκουν τη νομιμοποιητική τους βάση στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων και στην καταπολέμηση του φαινομένου του θερμοκηπίου αλλά και διότι και αυτές, οι παραδοσιακές πηγές ενέργειας, με χαρακτηριστική περίπτωση στη χώρα μας την καύση του λιγνίτη, διέπονται από ένα πλέγμα κανόνων δικαίου που τείνουν να ελαχιστοποιήσουν τις επιπτώσεις στην ποιότητα του αέρα και γενικά στο φυσικό κι ανθρωπογενές περιβάλλον. Άλλωστε η περιβαλλοντική αειφορία και βιωσιμότητα είναι οι συνταγματικές αρχές που αποτελούν το όριο και το μέτρο κάθε μορφής παραγωγικής δραστηριότητας.

Η υπόθεση εργασίας που παρουσιάζω εδώ συνίσταται στην ύπαρξη ενός **τρίπτυχου δικαιωμάτων**, που δεν θα πρέπει να θεωρούνται παράπλευρες απώλειες του ενεργειακού πολέμου για την εκμετάλλευση των πηγών παραγωγής:

1. το δικαίωμα στην προστασία του περιβάλλοντος (άρθρ.24 παρ.1 Συντάγματος– και ατομικό δικαίωμα μετά την αναθεώρηση του 2001) ή άλλως το δικαίωμα να ζεις σε ένα υγιές περιβάλλον <sup>1</sup>
2. το δικαίωμα πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφορία, κατοχυρωμένο τόσο στο διεθνές (σύμβαση του Άρχους<sup>2</sup>) όσο και στο κοινοτικό δίκαιο<sup>3</sup>. Ένα δικαίωμα που δεν απαιτεί την επίκληση εννόμου συμφέροντος για την πρόσβαση. Μετατρέπεται μάλιστα σε υποχρέωση ενεργητικής πληροφόρησης, δηλαδή υποχρέωση ενημέρωσης του κοινού με πρωτοβουλία των αρμοδίων αρχών όταν η υγεία των πολιτών είναι δυνατόν να επηρεασθεί από την υποβάθμιση της ποιότητας συστατικών στοιχείων του περιβάλλοντος ή λόγω ύπαρξης τεχνολογικών κινδύνων.
3. το δικαίωμα συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων- δικαίωμα διαβούλευσης<sup>4</sup>

Από την οπτική γωνία των δικαιωμάτων των πολιτών, τα παραπάνω είναι νομίζω κρίσιμα, τόσο για τις παραδοσιακές όσο και για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως καταδεικνύεται από τις σχετικές αναφορές πολιτών που διερευνά ο Συνήγορος του Πολίτη.

Όσον αφορά κατ' αρχήν τις **παραδοσιακές πηγές ενέργειας**, το πλέον πρόσφορο παράδειγμα είναι οι ποικίλες αναφορές που προήλθαν από πολίτες, συλλόγους πολιτών, σωματεία και εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης στο Ν. Κοζάνης –θα μου επιτρέψετε να μην αναφερθώ με λεπτομέρειες σε κάποιες αναφορές που παραμένουν εκκρεμείς γιατί δεν θα ήθελα να προδικάσω τα αποτελέσματα της έρευνας της Ανεξάρτητης Αρχής.

Πριν πέντε χρόνια κληθήκαμε να διερευνήσουμε αναφορές από Δημάρχους και κατοίκους (Δήμων Δημητρίου Υψηλάντη και Ελλησπόντου) κατά της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που απέδιδαν στους ατμοηλεκτρικούς σταθμούς Ν. Κοζάνης. Το πόρισμα

<sup>1</sup> Άρθρ.24 παρ.1 σε συνδυασμό με 21 παρ.2 Συντάγματος, άρθρο 174 παρ. 1 της Συνθήκης περί Ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, άρθρο 11 Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη

<sup>2</sup> ν. 3422/2005 (ΦΕΚ 303 Α/13.12.05)

<sup>3</sup> Οδηγία 2003/4/ΕΚ, καθυστερημένη εναρμόνιση με την ΚΥΑ αριθμ. ΗΠ 11764/653 (ΦΕΚ 327 Β/17.03.2006)

<sup>4</sup> Άρθρ.5 Ν.1650/86 ως ισχύει. Σύμβαση Άρχους, ό.π. Επίσης το κοινοτικό δίκαιο (Οδηγία 2003/35/ΕΚ)προβλέπει τη συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία κατάρτισης σχεδίων και προγραμμάτων με περιβαλλοντικές επιπτώσεις, η οποία ρυθμίζεται ειδικότερα στις υπ' αριθ. ΗΠ 37111/2021/03 και 9269/470/07 Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις.

της έρευνάς μας, το 2005, αναφερόταν σε ευρήματα υπερβάσεων ρύπων, στην προβληματική ανανέωση της άδειας λειτουργίας των σταθμών με νόμο χωρίς να έχει προηγηθεί έγκριση περιβαλλοντικών όρων και στην έλλειψη προσδιορισμού πολιτικής/μηχανισμού ελέγχου των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών (Β.Α.Τ.) για τον έλεγχο της ατμοσφαιρικής ρύπανσης σύμφωνα με τις προβλέψεις της Οδηγίας IPPC (1996/61/ΕΚ). Επακολούθησε η αλλαγή των ηλεκτροστατικών φίλτρων του ΑΗΣ Αγ.Δημητρίου. Στη συνέχεια εκδόθηκε (06.12.2006) μια απόφαση της Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά της Ελλάδας επί προσφυγής του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για παραβίαση του Κοινωνικού Χάρτη και ειδικότερα του δικαιώματος στο υγιές περιβάλλον, η οποία έκανε μνεία, μεταξύ άλλων, και του πορίσμάτος μας για την προβληματική λειτουργία κάποιων σταθμών με άδεια λειτουργίας αλλά χωρίς περιβαλλοντικούς όρους σε ισχύ. Για την εφαρμογή της απόφασης του Συμβουλίου της Ευρώπης ως προς τα μέτρα αποζημίωσης για την υγεία των εργαζομένων έχουμε επίσης ασκήσει διαμεσολάβηση μετά από αναφορά Σωματίου Εργαζομένων στην Ενέργεια.

Επίσης, οι κάτοικοι διαφόρων οικισμών, δίπλα στα λιγνιτωρυχεία και τους σταθμούς παραγωγής ενέργεια της Κοζάνης, έχοντας οργανωθεί σε συλλόγους για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους, υπέβαλαν αναφορές στον Συνήγορο του Πολίτη για διάφορα περιβαλλοντικά θέματα: εκχέρσωση δάσους Μαυροπηγής για την επέκταση του ορυχείου, περιστατικά υπέρβασης αέριων ρύπων (Ακρινή, Ποντοκώμη, Μαυροδένδρι) ή άλλα περιστατικά ρύπανσης (Αγ.Δημήτριος-Ρυάκιο), παραβιάσεις κάποιων περιβαλλοντικών όρων των μονάδων ως προς την διαρροή τέφρας, έλλειψη διαβούλευσης ή πρόσβασης των κατοίκων Μαυροπηγής σε πρακτικά δημοτικού συμβουλίου, μετεγκαταστάσεις οικισμών κ.α. Ο Συνήγορος του Πολίτη επέλεξε ως μέθοδο προσέγγισης την επιτόπια διεξοδική συζήτηση με τους αρμόδιους φορείς, γιατί αποσκοπεί στην επίλυση των προβλημάτων δια της διαμεσολάβησης και της πειθούς. Πράγματι συναντήσαμε την διάθεση συνεργασίας της συντριπτικής πλειονότητας των τοπικών φορέων καθώς και της δημόσιας επιχείρησης ηλεκτρισμού και την ανταπόκριση στο αίτημα διαφάνειας με απόψεις και στοιχεία. Ακολουθήσαμε μια στρατηγική τεσσάρων σημείων: α) να διασφαλίσουμε την πρόσβαση των πολιτών και τη συμμετοχή τους στις αποφάσεις που τους αφορούν, βάσει του δικαιώματος αναφοράς και του δικαιώματος στην περιβαλλοντική πληροφορία, β) να έχουμε έναν διάυλο συνεργασίας με τη δημόσια επιχείρηση ηλεκτρισμού προκειμένου να εφαρμόσει πληρέστερα τους περιβαλλοντικούς όρους των εγκαταστάσεων, ούτως ώστε να μειωθούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα για τους όμορους οικισμούς και για

τους εργαζόμενους, γ) να διαμεσολαβήσουμε προς τη Διοίκηση παρακολουθώντας τα μέτρα μετεγκατάστασης των οικισμών Ποντοκώμης, Μαυροπηγής και Ακρινής, που αντιμετωπίζουν πρόβλημα περιβαλλοντικής και οικονομικής βιωσιμότητας, και δ) και κυριότερο, να συμβάλουμε στην αύξηση της παρουσίας και της αποτελεσματικότητας των ελεγκτικών μηχανισμών της Διοίκησης. Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν μπορεί να υποκαταστήσει τις διοικητικές υπηρεσίες που είναι αρμόδιες για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Μπορεί όμως να συμβάλλει στη λογοδοσία τους, κάτι εκ των ουκ άνευ για ένα κράτος δικαίου. Πέραν συγκεκριμένων ελέγχων που ζητάμε, επομένως, απευθύναμε και ως βασική εισήγηση i) την εγκατάσταση σταθμών μέτρησης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από την Περιφέρεια που έχει τη σχετική αρμοδιότητα και ii) την ενίσχυση με προσωπικό των υπηρεσιών περιβάλλοντος της Ν.Α. Κοζάνης, της Περιφέρειας και της Επιθεώρησης Μεταλλείων Β. Ελλάδας του Υπουργείου Ανάπτυξης, προκειμένου να είναι σε θέση να επιτελούν με αποτελεσματικότητα το ελεγκτικό τους έργο στην περιοχή. Όλοι οι παραπάνω φορείς έχουν ανταποκριθεί θετικά στην εισήγησή μας αυτή και αναμένουμε την υλοποίηση των δεσμεύσεών τους.

Όσον αφορά τις **ανανεώσιμες πηγές ενέργειας**, θα έλεγα ότι μας έχουν αναφερθεί, σε ατομικές ή συλλογικές αναφορές πολιτών, χαρακτηριστικές περιπτώσεις προβλημάτων ως εξής:

Κομβικό πρόβλημα στις αναφορές προς τον Συνήγορο αναδεικνύεται η διαδικαστική καθυστερήση των επενδυτών. Οι ιδιώτες που επιθυμούν να επενδύσουν σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ιδίως σε αιολικά πάρκα, καθυστερούν επί χρόνια να συγκεντρώσουν τις απαραίτητες άδειες κι εγκρίσεις.

Αλλά και για τα φωτοβολταϊκά συστήματα έχουν διατυπωθεί παρόμοια παράπονα, όπως χαρακτηριστικά επισημάναμε στην Ετήσια Έκθεση 2008 (σελ.81) προς τη Βουλή των Ελλήνων:

*Ο ΣΤΠ διαπίστωσε την μεγάλη (πέραν του ενός έτους) καθυστέρηση στην εξέταση των αιτημάτων εξαίρεσης από τη λήψη άδειας παραγωγής ενέργειας (Ν. 3468/06), η οποία είναι απαραίτητη για την έγκριση εγκατάστασης φωτοβολταϊκών συστημάτων. ...Σε έγγραφό του προς τη ΡΑΕ<sup>5</sup> ο Συνήγορος του Πολίτη τόνισε ότι, εφόσον οι αιτήσεις δεν είναι δυνατό να εξεταστούν εντός των προβλεπομένων προθεσμιών,*

---

<sup>5</sup> τον Αύγουστο 2008

*είναι αναγκαίο οι πολίτες να ενημερώνονται, σύμφωνα με τη διάταξη του αρθρ. 4 παρ. 2 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, η οποία προβλέπει τη γραπτή ενημέρωση των διοικουμένων για την τυχόν καθυστερημένη εξέταση του αιτήματός τους πέραν των προβλεπομένων προθεσμιών, καθώς και για τους λόγους της καθυστέρησης αυτής (Υπόθεση 5512/2008).»*

Η υπόθεση αυτή ανάγεται στο έτος 2008, αλλά φαίνεται ότι τα προβλήματα δεν έχουν εκλείψει. Ακραίο φαινόμενο κακοδιοίκησης, η πρόσφατη<sup>6</sup> καθυστέρηση του Πολεοδομικού Γραφείου Θήρας στην έκδοση οικοδομικής άδειας για φωτοβολταϊκό σταθμό που είχε ως αποτέλεσμα ο αναφερόμενος να χάσει την προθεσμία επιδότησης από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» του Υπουργείου Ανάπτυξης (υπόθεση 10883/09), πρόβλημα για το οποίο βεβαίως ενημερώσαμε το Υπουργείο.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, στον Συνήγορο του Πολίτη αναφέρονται προβλήματα:

- γραφειοκρατικής καθυστέρησης στην υλοποίηση των εγκαταστάσεων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθυστέρησης που κάποιες φορές συντείνει στη ματαίωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας στον τομέα αυτόν,
- παράλειψης ενημέρωσης των αιτούντων από τη διοίκηση, δηλαδή απάντησης εντός εύλογης προθεσμίας ή τουλάχιστον ενημέρωσης για την πορεία και το χρονοδιάγραμμα εξέτασης των αιτήσεών τους, κατά παράβαση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας.

Είναι προφανές ότι στις περιπτώσεις αυτές, ο υποψήφιος επενδυτής, παύει να είναι απλά ιδιώτης, είναι πολίτης που έχει νόμιμες προσδοκίες και δικαιώματα που καταπατώνται από τη δημόσια διοίκηση.

Η **χωροθέτηση** φ/βολταϊκών έργων επίσης απασχολεί τους πολίτες -είχαμε λ.χ. διαμαρτυρία για την απαγόρευση εγκατάστασης εντός ζώνης αναδασμού, που θεωρείται γη υψηλής παραγωγικότητας, θέμα που ανάγεται ωστόσο σε στάθμιση του κανονιστικού νομοθέτη (υπόθεση 11354/09), όπως κι η περίπτωση αναδασωτέας έκτασης που επίσης εμπόδιζε την εγκατάσταση φ/βολταϊκού πάρκου (υπόθεση 10817/09). Στις κανονιστικές επιλογές δεν μπορεί να υπεισέλθει ο Συνήγορος. Τα θέματα χωροθέτησης μας έχουν κατά καιρούς απασχολήσει από την αντίθετη πλευρά, από πολίτες και συλλόγους που ανησυχούν ότι καταστρέφεται δυσανάλογα το περιβάλλον από την εγκατάσταση αιολικών πάρκων:

---

<sup>6</sup> 30-4-2009

Από την έρευνα υποθέσεων εγκατάστασης δικτύων αιολικής ενέργειας έχουμε καταλήξει σε τέσσερα επί μέρους σημεία<sup>7</sup> στα οποία εφιστούμε την προσοχή της Διοίκησης:

- Να προστατεύεται η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των επενδυτών οι οποίοι δεν μπορούν να ανατρέπονται ως προς τον τόπο εγκατάστασης στο τελευταίο στάδιο της αδειοδότησης (εγκατάσταση ανεμογεννήτριας στη Μύκονο)
- Να μη θίγονται οι προστατευόμενες περιοχές (Δίκτυο NATURA κλ.π) από εγκαταστάσεις αιολικού πάρκου (*Εγκατάσταση Αιολικού στη Σύρο*).
- Να τηρείται η προβλεπόμενη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης των συγκεκριμένων έργων (ως προς τον φορέα έγκρισης, ανάλογα με την κατάταξη του έργου από πλευράς σημασίας των επιπτώσεων για το περιβάλλον μεγέθους και τον προστατευόμενο ή μη χαρακτήρα της περιοχής, επίσης ως προς την πληρότητα των προς έγκριση μελετών) (*Αιολικό πάρκο στη θέση Τούμπα-Ανθοβούνι του Ν. Φλώρινας*).
- Τέλος, να λαμβάνονται υπόψη οι αθροιστικές επιπτώσεις στην επιβάρυνση του περιβάλλοντος από τα λεγόμενα συνοδά (δηλαδή τα συνοδευτικά) έργα (κυρίως τη διάνοιξη δρόμων) που απαιτούνται για την λειτουργία των αιολικών πάρκων (*Αιολικό Πάρκο εντός δάσους στους Δήμους Ζάρακα και Νιάτων Λακωνίας*).

Από τα παραπάνω, πρέπει να επισημάνουμε ότι αυτό που προέχει από πλευράς ουσίας είναι η **πληρότητα των περιβαλλοντικών μελετών** για την εγκατάσταση αιολικού πάρκου. Εάν δηλαδή αποσιωπηθεί το γεγονός ότι η περιοχή περιλαμβάνει λ.χ. ζώνη ειδικής προστασίας για την προστασία των πτηνών (περίπτωση Ζάρακα, ανωτέρω), ότι εμπίπτει στο δίκτυο Natura 2000 κλ.π τότε κινδυνεύει η έγκριση περιβαλλοντικών όρων να ακυρωθεί από το ΣΤΕ ελλείψει ειδικής μελέτης. Και κάτι που δεν γίνεται συχνά κατανοητό από τη δημόσια διοίκηση είναι ότι για να θεωρηθεί πλήρης μια περιβαλλοντική μελέτη θα πρέπει να περιέχει συνοπτική αξιολόγηση των εναλλακτικών λύσεων εγκατάστασης. Αυτό δεν είναι απλά μια τυπική απαίτηση της νομοθεσίας και δη του κοινοτικού δικαίου<sup>8</sup>, η συγκριτική αξιολόγηση είναι αυτή που

---

<sup>7</sup> Βλ. τα έγγραφα της Αρχής για τις υποθέσεις αυτές στην ιστοσελίδα [www.synigoros.gr/perivallon](http://www.synigoros.gr/perivallon), στη θεματική ενότητα φυσικό περιβάλλον: διαχείριση φυσικών πόρων.

<sup>8</sup> Ν.1650 για την προστασία του περιβάλλοντος, ως ισχύει μετά την τροποποίηση του με το Ν.3010/02 προς εναρμόνιση με τις κοινοτικές Οδηγίες 97/11/ ΕΕ για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον και 96/61/ΕΕ για την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης.

διασφαλίζει ότι η προτεινόμενη εγκατάσταση είναι η καλύτερη δυνατή και από πλευράς επεμβάσεων στο περιβάλλον. Συνεπώς, η πληρότητα των περιβαλλοντικών μελετών είναι η πρώτη αναγκαία συνθήκη για να διασφαλισθεί ότι μια εγκατάσταση αιολικού πάρκου δεν βλάπτει το περιβάλλον.

Η δεύτερη αναγκαία προϋπόθεση είναι η **ουσιαστική διαβούλευση**. Υπάρχει δυστυχώς μια τάση να θεωρείται η διαβούλευση ένας απλώς τυπικός όρος του νόμου. Αντιθέτως, εμείς στη διαβούλευση μιας μελέτης βλέπουμε ένα πολύ ουσιαστικό στάδιο πριν την έγκριση περιβαλλοντικών όρων, γιατί είναι το σημείο ακριβώς όπου πρέπει να διατυπωθούν και να απαντηθούν οι επιφυλάξεις όλων των κατοίκων για την επικείμενη επέμβαση στο περιβάλλον. Συχνά ο Συνήγορος του Πολίτη καλείται να απαντήσει σε αιτιάσεις για «κακούς» πολίτες που «σταματούν» τα έργα προσφεύγοντας στη δικαιοσύνη. Στην πραγματικότητα τα έργα που στηρίζονται σε ακυρώσιμες πράξεις, δηλαδή αυτές που εκδόθηκαν κατά παράβαση νόμου ή της προβλεπόμενης διαδικασίας, είναι αυτά που έχουν πρόβλημα ενώπιον της δικαιοσύνης, οι δε πολίτες που ασκούν το δικαίωμα δικαστικής προστασίας είναι συνηθέστερα αυτοί που είδαν μια δημοσίευση στα φιλά γράμματα μιας τοπικής εφημερίδας χωρίς επαρκή χρόνο να ακουστούν από τη διοίκηση.

Συνοψίζοντας, εάν θέλουμε η Ελλάδα να επιτύχει τον στόχο το 18%<sup>9</sup> ή 20% της συνολικής ενέργειας να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές έως το 2020, αυτό συνεπάγεται κατ' αρχήν από πλευράς διοίκησης ότι θα πρέπει να επιταχυνθούν οι διαδικασίες και να τεθούν σαφείς προϋποθέσεις για την εγκατάσταση και λειτουργία ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Με το παράδειγμα της πληρότητας των περιβαλλοντικών μελετών και της ουσιαστικής διαβούλευσης, απαντάμε με άλλα λόγια και στο ερώτημα ποιοι είναι οι όροι κοινωνικής αποδοχής των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας: **νομιμότητα και διαφάνεια** είναι η απάντηση, και οι ίδιοι όροι, σεβασμός της νομοθεσίας για το περιβάλλον και διαφάνεια στη λήψη αποφάσεων, ισχύουν και για την κοινωνική αποδοχή των παραδοσιακών μορφών ενέργειας.

Τέλος, επειδή, απευθύνομαι σε εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης με τους οποίους ο Συνήγορος του Πολίτη βρίσκεται συχνά εν δυνάμει «απέναντι» σε σχετικές αναφορές πολιτών, θα ήθελα να σας ζητήσω να θυμόμαστε το παράδειγμα της Κοζάνης, όπου η έρευνά μας ξεκίνησε και από αναφορές Δημάρχων, για να

---

<sup>9</sup> 18% ο δεσμευτικός στόχος για την Ελλάδα, 20% για την Ευρώπη, Οδηγία 2008/29/ΕΚ για την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ΑΠΕ.

κατανοήσουμε πώς είναι να βρίσκεσαι από την πλευρά αυτού που ασκεί το δικαίωμα αναφοράς απέναντι στη δημόσια διοίκηση.

Σας ευχαριστώ.